

OPMARS EDI-WALLET MOET STOPPEN

Het recht op leven zonder digitale identiteit

- 1** Eenieder — zowel natuurlijke als rechtspersonen — heeft het onvervreembare recht op toegang tot alle overheidsdiensten, maatschappelijke faciliteiten en particuliere diensten, alles in de ruimste zin van het woord, zonder enige verplichting tot het hebben of gebruiken van een digitale identiteit/EDI-Wallet.
- 2** Het achterstellen in welke zin dan ook, zowel door overheidsorganisaties als particuliere organisaties, van personen die niet beschikken over een digitale identiteit/EDI-Wallet of daarvan geen gebruik kunnen of willen maken, wordt beschouwd als discriminatie en is verboden.
- 3** Onder “achterstellen” wordt mede begrepen het in rekening brengen van kosten, het opleggen van boetes en treffen van andere maatregelen die degenen die de digitale identiteit/EDI-Wallet niet gebruiken, benadelen of in een achtergestelde positie brengen ten opzichte van degenen die wel gebruik maken van de digitale identiteit.
- 4** Eenieder heeft het onvervreembare recht zich te legitimeren zonder gebruikmaking van een digitale identiteit/EDI-Wallet in al die gevallen waarin legitimatie vereist is, zonder uitzondering, zowel ten opzichte van de overheid als ten opzichte van particuliere partijen. Dit recht geldt onverkort bij het gebruik van internet, van de openbare ruimte.
- 5** Alle overheidsinstanties en particuliere bedrijven en organisaties zijn verplicht ervoor te zorgen dat te allen tijde in alle voorkomende gevallen een passend, niet-discriminerend, gelijkwaardig alternatief voor de digitale identiteit/EDI-Wallet beschikbaar is. Dit heeft onder meer, maar niet uitsluitend, betrekking op het doen van belastingaangiften, het inschrijven bij gemeenten, aanvragen van paspoort/identiteitsbewijs/rijbewijs, het aangaan van verbintenissen in de zorg en het onderwijs en contacten met andere (semi-)overheidsinstellingen zoals de Kamer van Koophandel. Het betreft tevens alle contacten met particuliere organisaties waarbij legitimatie van overheidswege verplicht is.
- 6** Het is werkgevers, de overheid daaronder begrepen, verboden werknemers of sollicitanten enige verplichting op te leggen tot het hebben of gebruiken van een digitale identiteit/EDI-Wallet.
- 7** Werk dient voor iedereen toegankelijk te blijven zonder digitale identiteit/EDI-Wallet. Aan een werkvergunning mogen geen verplichtingen worden opgelegd in de vorm van een digitale identiteit/EDI-Wallet.

- 8** Eenieder, zowel natuurlijke als rechtspersonen, heeft een onvervreemdbaar recht op een bankrekening waarmee hij kan bankieren en gebruik te maken van andere financiële systemen die nodig zijn om betalingen te plegen en aan betalingsverplichtingen te voldoen, zonder dat daarbij een digitale identiteit verplicht/EDI-Wallet is gesteld en zonder nadelige voorwaarden ten opzichte van rekeninghouders met een digitale identiteit. Aan bancaire diensten, het afsluiten van een hypothecaire lening daaronder begrepen, mag niet als voorwaarde worden verbonden dat gebruik wordt gemaakt van een digitale identiteit/EDI-Wallet.
- 9** Eenieder heeft het recht zorg te ontvangen in de eerste, tweede en derde lijn en in alle andere publieke gezondheidsomgevingen zonder gebruikmaking van een digitale identiteit.

Zeg NEE tegen de EDI-Wallet:
DAKL.NL/EDI-WALLET

TOELICHTING

In dit nummer van De Andere Krant introduceren wij, een groep verontruste burgers, een nieuw (grond)recht: het recht op leven zonder digitale identiteit. In het begeleidende artikel kunt u lezen waarom wij de oprukkende digitale identiteit een bedreiging vinden voor onze vrijheid. Wij roepen het Nederlandse parlement op om actie te ondernemen en het recht op een leven zonder digitale identiteit in de wet op te nemen en vragen onze lezers deze actie te ondersteunen.

De regering bereidt de invoering voor van een ‘digitale identiteit’. In 2026 of uiterlijk 2027 krijgt iedere Nederlandse burger van de overheid een ‘digitale wallet’ (European Digital Identity Wallet of EDI-Wallet) aangeboden, waarin deze ‘digitale identiteit’ kan worden vastgelegd. Dit is een uitvloeisel van een Europese wet die in 2024, van kracht werd, de eIDAS 2.0 Verordening.

In de EDI-Wallet — die bestaat uit een app op een smartphone — kunnen persoonlijke gegevens van de burger worden opgeslagen. Het betreft een breed scala aan gegevens. In documentatie van de Europese Commissie en de Nederlandse overheid worden bijvoorbeeld genoemd: paspoortgegevens, biometrische identificatiegegevens, genetische data, rijbewijs, diploma’s en certificaten, beroepskwalificaties, arbeidsverleden, banksaldo, kredietwaardigheid, inkomens- en werkgeversverklaringen, belastinggegevens, pensioenen en uitkeringen, medische gegevens, vaccinaties, reisdocumenten, reisgeschiedenis, abonnementen waaronder OV-abonnementen, bezittingen

waaronder vastgoed, contractuele relaties (bijvoorbeeld met energiebedrijf, drinkwaterbedrijf, post, telecomprovider, woningcorporatie, verhuurder), koopgedrag, toegangskaarten, klantenkaarten.

De bedoeling is dat de betreffende gegevens beschikbaar worden gesteld door ‘bevoegde organisaties’ (overheidsinstanties of particuliere organisaties die door de overheid zijn erkend). Ze kunnen niet door de gebruiker worden gewijzigd. De overheid zal zelf een EDI-Wallet uitgeven, maar ook particuliere partijen (denk aan Google, Apple en dergelijke) mogen EDI-Wallets op de markt brengen, mits ze voldoen aan de open-source standaarden die door de overheid worden vastgesteld.

De overheid stelt dat de data die in de Wallet staan dusdanig zullen zijn beveiligd dat alleen de gebruiker er toegang toe kan krijgen en dat de gebruiker zelf kan bepalen welke data hij deelt met externe partijen. Hierdoor zou maximale veiligheid en privacy worden gegarandeerd. In de EIDAS 2.0 verordening is te-

vens vastgelegd dat gebruik van de EDI-Wallet vrijwillig zal blijven en dat ‘toegang tot publieke en particuliere diensten en de arbeidsmarkt niet mag worden beperkt voor natuurlijke en rechtspersonen die geen gebruik maken van een EDI-Wallet’.

Niettegenstaande deze tegemoetkomingen, hebben wij grote bezwaren tegen de invoering van de digitale identiteit/EDI-Wallet. Wij beschouwen de Wallet als een cruciale stap in de richting van meer digitale controle en een gedigitaliseerde, geanonimiseerde samenleving waarin de menselijke factor steeds meer naar de achtergrond verdwijnt. Onze bezwaren zijn gebaseerd op de volgende overwegingen:

- ▶ In de EDI-Wallet worden alle mogelijke data van en over een persoon bij elkaar gebracht op één plek. Dat brengt diverse risico’s met zich mee. Geen enkel digitaal systeem is geheel veilig: er is altijd kans dat de data worden gehackt door kwaadwillende partijen, of dat de (o.a. Amerikaanse) aanbieders van de Wallets zich toegang verschaffen tot de data,

bijvoorbeeld door het inbouwen van ‘achterdeurtjes’. Daar komt bij dat de infrastructuur die zich zal ontwikkelen rondom de Wallet zal leiden tot digitale sporen die met AI waarschijnlijk gemakkelijk herleidbaar zijn tot de gebruiker.

- ▶ De EDI-Wallet zal het voor de overheid nog eenvoudiger maken data van de gebruiker te koppelen. Hoewel er geen ‘centrale database’ komt waarin data worden opgeslagen, is er wel sprake van ‘centraal identiteitsbeheer’: alle data worden gekoppeld aan het BSN-nummer van de gebruiker en zijn dus gemakkelijk samen te voegen. Hoewel er wettelijke beperkingen zijn aan de koppeling van data is in het verleden gebleken, zoals bij de Toeslagenaffaire en het gebruik van het Risico Analyse Model van de Belastingdienst, dat misbruik altijd op de loer ligt.

- ▶ Hoewel de belofte is dat alleen de gebruiker over zijn/haar data beschikt, is niet uit te sluiten dat de overheid alsnog toegang zal

afdwingen tot de Wallet als zij dit om wat voor reden dan ook nodig of wenselijk acht, bijvoorbeeld vanwege een vermeende ‘noodtoestand’. Dat risico beperkt zich niet tot de Nederlandse overheid. Aangezien de Wallet internationaal zal worden uitgerold en geharmoniseerd, zullen ook buitenlandse mogelijkheden en internationale instellingen via de Wallet gemakkelijker controle of dwang kunnen gaan uitoefenen ten opzichte van burgers.

- ▶ Het is zeer waarschijnlijk dat de Wallet, nadat hij is ingevoerd, voor steeds meer doeleinden zal worden ingezet (dit heet met een technische term *function creep*). De Wallet is een ‘attestatie-mechanisme’, een manier voor burgers om aan te tonen dat zij aan bepaalde voorwaarden voldoen. Het ligt voor de hand dat er steeds meer nieuwe toepassingen zullen bijkomen voor de Wallet, waardoor burgers door steeds meer ‘poortjes’ moeten gaan die voorheen niet bestonden. Bijvoorbeeld: bij het boeken van een reis word je gevraagd je

vaccinatiestatus mee te leveren. Dit is bij het BSN-nummer ook gebeurd. Daarvan is bij de introductie door de regering de harde belofte gedaan dat het alleen zou worden gebruikt voor belastingen, inkomens en uitkeringen en bijvoorbeeld niet in de zorg, wat uiteindelijk toch gebeurd.

- ▶ Mede door de te verwachten bijdragen dat menselijke relaties in de samenleving (nog verder) verschuiven van “vertrouwen tenzij” naar “bewijs eerst voor je verder kunt”. Een reële mogelijkheid daarbij is dat de overheid van particuliere partijen gaat eisen dat ze met behulp van de Wallet allerlei overheidsmaatregelen gaan handhaven, zoals in coronatijd ook is gebeurd.

- ▶ Het begrip ‘digitale identiteit’ behelst meer dan een simpel identificatie-mechanisme. In een toelichting bij de eIDAS 2.0 Verordening gedefinieerd de EU de digitale identiteit als ‘de digitale representatie van een natuurlijke of rechtspersoon’. Dit suggereert dat de EDI-Wallet zich kan ontwikkelen tot een complete digitale ‘kloon’ van een persoon. Als straks iedereen voorziet is van zo’n digitale dubbelganger, zal het voor de overheid verleidelijker worden — zeker in combinatie met AI — nog meer dan nu te gaan besturen via digitale middelen. Hierdoor zal de kwetsbaarheid van de burger ten opzichte van het overheidsapparaat worden vergroot. Bij de Toeslagenaffaire en de inzet van de QR-code in coronatijd hebben we gezien hoe dergelijke digitale controle kan ontspreken.

- ▶ Last but not least: nut en noodzaak van de digitale identiteit/EDI-Wallet zijn in het geheel niet aangetoond. De Wallet zou moeten leiden tot een ‘efficiëntere’ overheid, maar de uitwisseling van data tussen de officiële data-verstrekters, burgers en externe partijen die om attestaties vragen, zou evenveel tot kafkaïsche toestanden kunnen leiden, temeer daar gebruikers zelf niet in staat zijn data te wijzigen en eventuele fouten te herstellen. Diefstal of verlies van de Wallet kan tot aanzienlijke complicaties leiden voor de gebruiker. Voorstanders van de Wallet voeren aan dat hij een einde zou maken aan de situatie dat digitale data op dit moment ‘overal rondslingeren’, maar de Wallet lost dit probleem niet op, want de decentrale databases blijven bestaan. Het enige effect is dat er nog een digitaal identificatie- en controlemiddel bij komt. Het middel lijkt een stuk gevaarlijker dan de kwaal.

Op grond van deze bezwaren roepen wij allereerst iedereen op niet mee te doen aan de EDI-Wallet.

De introductie van de Wallet kan waarschijnlijk niet meer worden teruggedraaid, maar het project

kan mislukken als mensen massaal weigeren eraan mee te doen. Hoe meer burgers een digitale identiteit gebruiken, hoe gemakkelijker het wordt voor bestuurders en bedrijven om ons te manipuleren en controleren. Als je niet meedoet, bescherm je jezelf tegen misbruik van jouw gegevens en help je mee ervoor te zorgen dat overheid en bedrijfsleven ons als mensen blijven behandelen in plaats van als nummertjes in een database.

De vraag is of ‘niet meedoen’ genoeg is om de opmars van de EDI-Wallet te stoppen. De Wallet is officieel niet verplicht, maar als mensen in de praktijk grote nadelen gaan ondervinden van het niet-hebben van een Wallet zal van een echte vrije keuze al snel geen sprake meer zijn. Dit gevaar is niet denkbeeldig. Mede doordat de overheid bigtech-bedrijven nadrukkelijk betreft bij de ontwikkeling en uitrol van de EDI-Wallet, kan snel een situatie ontstaan waarbij ‘niet meedoen’ in de praktijk lastig wordt. De bepaling die in de EIDAS 2.0 verordening is opgenomen (artikel 5, lid 15), waarin wordt gesteld dat gebruik van de Wallet vrijwillig blijft en dat ‘toegang tot diensten’ niet mag worden ‘beperkt’, is uiterst summier. De verordening geeft geen concrete voorbeelden en legt niet uit wat ‘beperken’ betekent.

Wij vinden daarom dat er in de Nederlandse wet extra bescherming moet komen tegen het gevaar van discriminatie van mensen die geen digitale identiteit wensen aan te nemen.

Met dit doel hebben wij bovenstaande Verklaring opgesteld en online gepubliceerd. Wij roepen iedereen op de Verklaring te ondertekenen. We zullen de tekst tevens onder de aandacht brengen van al onze volksvertegenwoordigers en er bij hen op aandringen ervoor te zorgen dat de Verklaring en de bepalingen die hierin staan in de wet worden opgenomen. ■

Initiatiefnemers

- Vincent Adolfs, fotograaf
- Karel Beckman, journalist
- Maartje van den Berg, burgerjournalist
- Erik Esmeijer, econometrist en AI-expert
- Wesley Feijth, ondernemer
- Maarten Fornerod, celbioloog
- Elze van Hamelen, auteur
- Ronald Meester, wiskundige
- Ad Nuis, fotograaf en journalist
- Evelien Peters, internist-endocrinoloog
- Frank Stadermann, oud-advocaat
- Pieter Stuurman, auteur
- Jacob van der Veer, jurist

De weg ernaartoe

In oktober 2025 hebben we in De Andere Krant een ‘Verklaring van grondrechten in het digitale domein’ gepubliceerd, in concept-vorm, en gevraagd om reacties. (deanderekrant.nl/zeg-nee-tegen-je-digitale-id) Die ontvingen we massaal. We zijn met de input aan de slag gegaan en hebben in februari van dit jaar een discussie-avond georganiseerd over dit onderwerp.

Een van de vraagstukken waar we voor stonden betrof de reikwijdte van de verklaring. Moesten wij ons puur richten op de ‘digitale identiteit’ (de EDI-Wallet) of ook op andere digitale controlemiddelen, zoals de Central Bank Digital Currency (CBDC)? En moesten wij kwesties als privacy en vrijheid van meningsuiting in het digitale domein erbij betrekken?

Wanneer je een actie start om mensen te mobiliseren tegen de digitale identiteit, lijkt dat een uitgelezen kans om ook andere digitale gevaren te benoemen. Toch hebben we uiteindelijk besloten dat niet te doen. De terreinen waarop wij te maken hebben met digitale controle zijn talrijk en niet altijd onder één noemer te vangen. De CBDC is weer een ander onderwerp dan de digitale identiteit.

Daarbij komt dat we onze Verklaring een juridische in steek wilden geven en over onderwerpen als privacy, vrijheid van meningsuiting, data-uitwisseling door overheidsinstanties, en dergelijke bestaat al veel wetgeving. Het zou bijzonder complex worden deze thema’s in één Verklaring te vangen.

Het benoemen van andere onderwerpen zou bovendien tot veel nieuwe discussie kunnen leiden. Mensen hebben over die gevaren en over mogelijke oplossingen uiteenlopende meningen. Om tot formuleringen te komen waarover iedereen het eens is, zou veel extra werk kosten. Het zou ook de steun voor de Verklaring kunnen ondermijnen. Het leek ons daarom beter ons te beperken tot de digitale identiteit.

Wat willen we met deze Verklaring? Deze is deels bedoeld om het bewustzijn over de digitale identiteit te vergroten bij het publiek, mensen op te roepen niet mee te doen aan de Wallet. Dat is het gemakkelijkste deel: mensen hoeven er niets voor te doen om het project te laten mislukken. Gewoon niet meedoen.

Het tweede doel is de bepalingen in de Verklaring wettelijk te laten vastleggen. De vraag voor ons was: hoe gaan we dit doen? De meest voor de hand liggende oplossing zou zijn zelf een wetsontwerp te schrijven en ‘persklaar’ aan het Parlement aan te bieden. Maar dat levert weer andere vragen op. Moet het ontwerp worden opgenomen in één of in meerdere bestaande wetten? Zo ja, welke? Welke consequenties heeft het aannemen van zo’n wetsontwerp voor andere wetten die dan aan de nieuwe wet moeten worden aangepast?

En gaat het hier om een grondrecht of een ‘gewoon’ recht? Er valt veel voor te zeggen om het recht op ‘leven zonder digitale identiteit’ te beschouwen als een grondrecht, gezien alle digitale controle die op ons afkomt en de stormachtige ontwikkeling van AI. Dat zou weer een argument zijn om de verklaring uit te werken in artikelen voor de grondwet. Een grondwetswijziging is echter een zware procedure die bovendien een gekwalificeerde meerderheid in het Parlement vereist.

Kortom, tegen het aanleveren van een pasklare wettekst waren allerlei bezwaren aan te voeren. We hebben er daarom voor gekozen van de Verklaring een uiting van verontruste burgers te maken, waarbij we het Parlement als wetgevende macht vragen deze om te zetten in passende wetgeving.

Hoe ziet ons plan de campagne eruit?

- ▶ De tekst is gepubliceerd in de vorm van een petitie. We roepen iedereen op deze petitie te ondertekenen en verspreiden: dakil.nl/petitie-nee-tegen-edi-wallet.

- ▶ We hebben de Verklaring afgelopen week naar alle politieke partijen gestuurd met het verzoek om een reactie.

- ▶ Komende week geven wij ook een persbericht uit over de Verklaring.

- ▶ Tegelijk met dit initiatief zijn wij gestart met een campagne, ‘Zeg nee tegen de EDI-Wallet’. Wil je meehelpen deze boodschap uit te dragen? Dan kun je bij ons flyers bestellen om uit te delen: dakil.nl/edi-wallet. Hartelijk dank voor de medewerking!

Karel Beckman en Frank Stadermann